

PARAULA I VERITAT

FRA ÒSCAR BERNAUS

Un experiment

Fa anys, quan vivia a Alemanya, em van regalar un llibre titulat *La paraula més bonica de l'alemany*. Es tracta d'un llibre que recollia el resultat d'un concurs internacional promocionat pel Goethe Institut, entre d'altres institucions alemanyes, en què es demanava a la gent –ja s'endevina pel títol– quina trobaven que era la paraula més bonica de l'alemany i que justificuessin la seva elecció. El llibre recollia el resultat final amb algunes de les aportacions de la gent que el jurat havia trobat més interessants. Hi havia respostes donades per nens, absolutament delicioses de tant innocents ensems que originals com eren; n'hi havia de fetes per estrangers que havien après o estaven aprenent la llengua i havien quedat fascinats per expressions sorprenents. Hi havia paraules que cridaven l'atenció per la dificultat de poder-ne explicar el sentit, perquè eren com intraduïbles. També eren molt cridaneres algunes explicacions que oferien els participants. Un experiment d'allò més interessant. D'entre les moltes paraules escollides, me'n van cridar l'atenció dues que m'agradaria compartir amb vosaltres, si teniu una mica de paciència.

La primera és *Zweismamkeit*. Es tracta d'una paraula que inclou, primer, un numeral (*zwei*, que vol dir “dos”) i després, dos sufixos: *-sam* i *-keit*. El primer fa que un mot esdevingui adjectiu. Així, per exemple, del verb *aufmerken* “estar atent” es forma l'adjectiu *aufmerksam* “atent”. El segon sufix, *-keit*, el que fa és que l'adjectiu al qual s'uneix esdevingui el substantiu que en representa el concepte general o abstracte: així, tornant a l'exemple anterior, de *aufmerksam* en sorgeix *Aufmerksamkeit*, és a dir, “atenció”. Doncs bé, tornant a la

Zweismamkeit, ens trobem davant d'una paraula que ens reporta un concepte molt bonic i que difícilment podrem traduir en català emprant un sol mot. És una paraula construïda en paral·lel a una altra: *Einsamkeit*, on *Ein* vol dir “un”. *Einsamkeit* significa “soledat”, “estar un mateix amb un mateix, sol”. Doncs bé, la *Zweismamkeit* és estar dues persones a soles l'una amb l'altra. És una paraula que hom alguna vegada podia sentir amb goig en boca d'algunes persones que, per la vida que duïen molt atrafegada, et deïen: “que bé que vénen aquests dies de festa, perquè podré gaudir de la *Zweismamkeit*”, com volent dir, podré estar a soles per fi amb la meva parella, simplement gaudir del fet d'estar junts tots dos, sense més.

L'altra paraula que volia comentar-vos és d'un caire molt diferent: *Schadenfreude*. Aquí ens trobem davant d'un típic compost de dos substantius: *Schaden* “dany” i *Freude* “alegria”. Es tracta d'una paraula que vol dir “l'alegria que se sent per la desgràcia de l'altre”. És una paraula que tradueix un sentiment terrible: la corrupció més infame de l'alegria, perquè com es pot sentir alegria pel patiment d'un altre? En la literatura espiritual cristiana se'n parla, d'aquest sentiment, a l'hora de fer examen de consciència, com d'un dels pitjors pecats contra la caritat fraterna, molt al costat de l'enveja. Un pecat dels més lletjos i bruts que es poden donar en el clos de l'interior de la persona.

També fóra molt interessant de referir el fet que una llengua no disposi de segons quines paraules. No vol dir pas això que els parlants d'aquesta llengua no entenguin el concepte que s'hi refereix. En català no tenim una paraula per *Zweismamkeit* o

per *Schadenfreude* però tots entenem ben bé a quines emocions o sentiments fan referència, els podem explicar. El fet, però, de comptar amb una paraula concreta pot ajudar a identificar, expressar i “treballar” allò que s’hi representa. Basti dir que sembla que en alemany no hi ha pròpiament una paraula per al “ressentiment”. Per referir-s’hi es diuen mots aproximatiu o bé, les persones que són prou cultes, usen el mot francès, idèntic al català en aquest cas, tot pronunciant-lo a la francesa. Si hom no coneix la paraula, potser tingui més dificultats a capir allò que li passa per dintre i, per tant, convé molt a la introspecció de dotar-se d’instrumentari analític per ajudar-se a pouar en els abismes del que passa per l’interior de la persona. Les paraules certament hi ajuden molt. Encara que no són garantia de res. Puc ser un gran coneixedor de tota la poètica del món, en el meu i en altres idiomes, i ser un mesquí.

Certament, però, les paraules ens ajuden a traduir el nostre interior i ens ajuden a davallar-hi lluminosament. En són com

una mena de reflex, l’abast del qual té els seus límits intrínsecs. Ens hi subjectem perquè vivim aferrats als conceptes i potser la part defectuosa en això és que creiem massa que la realitat passa totalment per les paraules, quan crec que és a l’inrevés: hi ha una realitat ben real i les paraules miren d’atansar-s’hi, miren de reflectir-ne els ecos profunds, des d’una interioritat que es va modelant. A mesura que creix el nostre vocabulari, podríem dir, més gran es fa la capacitat d’introspecció i, cal dir-ho de seguida, més un hom s’adona de la immensitat d’allò que mai no podrà ésser dit del tot. Per molt que no pugui ésser dit del tot, puc atansar-m’hi amb la seguretat que la multiplicitat de significats apunten a un sentit i que aquest sentit em constitueix i es deixa trobar. Amb les paraules puc ajudar a fer un retrat del que em passa, puc verbalitzar-ho i, fent-ho, corregir, si cal, allò que cal corregir. O meravellar-me del que trobo i donar-ne gràcies. La contemplació adquireix un nou sentit. No és un mer callar davant la vacuitat que no pot ser dita: és adoració reverencial, és resposta. D’altra

banda, amb les paraules que apreng dels altres i amb què els altres *em* diuen puc créixer. El fet de comptar amb una paraula com *Schadenfreude* pot ajudar molt a combatre un sentiment pernicios que fàcilment pot assaltar-me o pot assaltar algú. A través de la paraula puc ajudar a construir interiors, puc acompanyar, puc ésser acompanyat, amb delicadesa, amb finor. Per això és tant important de cuidar-les, les paraules, de tenir-ne cura, de maldar que no es perdin ni caiguin en l'oblit o en la banalitat.

Un experiment lingüístic com el que es féu a Alemanya seria bo de fer-lo aquí, entre nosaltres. Quantes paraules precioses no podríem mirar de recuperar... Potser moltes, les sentiríem per primera vegada i ens obririen tot un univers nou per dintre. ¿El recordeu, aquell cant tan bonic que fem per Pasqua: *oh canta, canta la victòria del cèlic redemptor*? Hi ha un vers que diu parlant de l'Anyell: "car amb sa sang que el món arrosa signà el pacte novell". El verb "arrosar", quantes vegades l'haureu sentit fora d'aquest cant? Ben poques o mai. Vol dir "mullar quelcom com la rosada ho mullaria", mullar amb la delicadesa suau de la rosada. Un verb perdut en l'oblit que un cant pasqual ens el conserva encara. O coneixeu el verb "adondar", que vol dir "fer dòcil algú rebel"? Quina tristor quan els diccionaris descarten paraules perquè la freqüència de les estadístiques marquen que llur ús ha decandit.

La paraula, la fragilitat que ens pot fer forts

Tots coneixem aquella dita que *les paraules se les emporta el vent*. Ve a significar una fragilitat constitutiva de la paraula, sobretot de la paraula dita oralment. Moltes vegades aquesta frase pot prendre un caire fatalista, bé que ben real, sobre la seva inconsistència: pot aplicar-se a circumstàncies molt concretes, en què un dona un consell bo a algú que va molt a la seva, per

exemple, i tot acaba quedant igual. No hi ha manera que el que li dius per ajudar-lo qualli. Costa molt, de fet, que la paraula dita qualli: demana una receptivitat molt generosa. La paraula escrita semblaria que ja és tota una altra cosa: *scripta manent*, que deien els antics. Quan la paraula es posa per escrit sembla que té més força per perdurar. Però, la seva eficàcia, la seva repercussió en qui la rep, ¿fins a quin punt és més forta que la de la paraula dita? Potser en la paraula escrita, com que habitualment arriba al receptor a través de la lectura, es dona una possibilitat més alta que aquesta qualli: el lector té un espai interior necessàriament més dilatat i obert a la reflexió, a la interiorització, a la introspecció, a l'anàlisi. Antigament, quan els escrits eren cosa cara de veure (literalment), l'oralitat, unida a la memòria, tenia un paper fonamentador o sedimentador de la transmissió del saber i, per tant, del creixement i de la supervivència d'una societat. Sant Agustí recorda a les seves *Confessions* (VI, 3) l'estranyesa que li causà veure el bisbe Ambròs de Milà llegint en silenci, en un moment en què la lectura, fins i tot la privada, es feia en veu alta, o bé en què els escriptors no escrivien, sinó que dictaven les seves obres. Tot estava revestit d'oralitat en aquells temps i, per tant, es cuidava moltíssim allò que s'havia de dir, perquè les *paraules se les emporta el vent* i, si un volia que les paraules quallessin, havia de procurar que fossin molt ben pensades i dites per tal que, en arribar a les oïdes dels receptors, produïssin algun impacte.

D'altra banda, com bé sabem, a través d'unes quantes paraules, dites amb l'adequada selecció, ordenació i entonació, amb vistes al públic o a la persona que hom té al davant, es pot aconseguir que aquesta persona o grup de persones faci alguna cosa. És el que alguns filòsofs i lingüistes anomenen "efecte perlocutiu" dels actes de parla. *Les paraules fan coses* o potser

seria millor de dir aquí *les paraules fan fer coses*. ¿Quants discursos no encenen la flama de l'odi contra els immigrants, per exemple, o contra persones que no són del nostre grup, etc.? ¿Quantes miserables desgràcies no ha comportat això en la nostra desgraciada història més recent? ¿Quantes guerres, quanta mort, quanta injustícia...? ¿Quines paraules hi ha al darrere d'això? I al revés, ¿quantes conversions no han suscitat unes paraules evangèliques anunciades i escoltades en el moment oportú? ¿Quantes paraules no han tret de la boira de l'amargor persones enfonsades en una fosca pregona? Hi ha paraules de moltes menes, doncs. Cal anar, doncs, més enllà de les paraules: cal saber-hi trobar les intencions.

Les paraules esdevenen, vistes així, conductores d'alguna cosa que va més enllà d'elles mateixes. Són transmissores, portadores, traductores. Teixeixen lligams o els trenquen. Poden guarir o ferir. Parlen molt de com som per dins, de com estem fets, de la nostra ductilitat, de la nostra fragilitat i de la nostra fortalesa. És curiós com, d'una cosa tan simple i pobra aparentment, en sorgeixi allò que fonamentalment ens distingeix dels altres éssers vivents, perquè la paraula denota una intel·ligència al darrere que surt a l'encontre d'algú que l'escolti i l'aculli: surt a l'encontre d'una resposta. Fins a tal punt és important la paraula per a l'home que, després que aquesta es desenvolupés com a element vertebrador i constituti de l'ésser humà, que verbalitza, que és capaç de *dir* i de *dir-se*, és aleshores que prengué sentit parlar del silenci o, millor dit, dels silencis. Després que un pugui *dir* i *dir-se*, després d'exercitar-se en la paraula, emergeix la consciència, com deia més amunt, que allò més important no pot ser dit i que més val callar-ne (vegeu el final del *Tractatus* de Wittgenstein, en aquest sentit: "d'allò de què no es pot parlar, se n'ha de callar").

Caldria, tanmateix, afegir aquí de seguida, la convenient matisació que hi fa J. Ratzinger (*Fe y futuro*, Desclée de Brouwer: 2007, p. 75): "[aquesta frase de Wittgenstein] es lògica només en aparença. Perquè el *logos*, el sentit de l'ésser humà, va molt més enllà de la lògica formal. L'ésser humà ha de parlar precisament d'allò inexpressable per tal de parlar de si mateix; ha de reflexionar sobre allò que no és calculable, per tal que el pensament toqui la zona d'allò veritablement humà."

La paraula en crisi

Tot en l'home gira entorn de la paraula. Vull dir que en l'home, constitutivament, hi ha voluntat de significar i significar-se: hi ha captació i expressió de sentit. L'intent de verbalització del món per part de l'home per a allò que l'home és en el món esdevé crucial. La paraula és crucial. Ens trobem, però, actualment, en un moment de crisi de la paraula. Una crisi per excés o fretura i, en conseqüència, per banalització. La paraula ha esdevingut més que mai xerrameca i no reflex d'una íntima profunditat en què hi ressona la pròpia veu, que mira de dir i de dir-se, i cerca, en la seva tensió constitutiva, respostes. Saber triar i destriar implica ja una saviesa important. En un món en què el soroll de paraules amuntegades de missatges breus i repetitius (on tot acaba sent "reenviar" i "retuitejar"), és difícil que hom trobi respostes i és fàcil, per contra, que hom perdi la consciència de l'impuls de cercar respostes; de cercar, en el fons, la veritat. És l'imperi del relativisme en què les paraules han esdevingut pedres qualssevol que hom agafa per llençar contra el veí que no pensa com jo. Les afirmacions que es fan a balquena a les xarxes socials tot sovint no provenen d'àmbits de reflexió i quietud en què la paraula esdevé dialògica i no xerrameca interior, soroll de mercat i d'aglomeració, batibull d'emocions que volen simplement fer-se sentir, prorrompre, esclatar.

Les afirmacions que es fan als mitjans de comunicació són massa sovint repeticions (interessades) al servei d'ideologies concretes que busquen d'afectar les emocions dels receptors. Els seus ideòlegs coneixen bé la "força perlocutiva" de la paraula (*fer fer una cosa* amb les paraules). Com el mateix sant Agustí la coneixia i denunciava, perquè ell mateix havia emprat les seves dots retòriques extraordinàries per moure sentències cap a resolucions que li convenien obviant la justícia i l'ètica que calia cercar: obviant, en definitiva, la veritat. És el que també denuncià a tort i a dret Plató enfront dels sofistes. Un tema antiquíssim, doncs, i d'una urgència més viva que mai. Perquè l'ús que hom fa de la paraula no pot ésser trivial ni relatiu: ens hi va la veritat i, amb aquesta, el sentit ple de la vida, la seva destinació, cap a la qual hom té la responsabilitat d'orientar-la. La crisi de la paraula, doncs, ens duu conseqüentment a parlar de crisi de la veritat. Una va lligada a l'altra i, en l'exercici de "desvelament" del sentit de les coses a través de la capacitat per fer-ho que ens és constitutiva per la traducció que en fem mercès a la paraula, és fonamental que l'exercitació tingui clar el seu destí.

La solució definitiva

Per als cristians, la veritat no és només allò que resulta de la relació concordant entre les coses i l'enteniment. No és un concepte epistemològic i ja està, enclòs en l'àmbit del pensament, per dir-ho així. La veritat té per a nosaltres nom i cognoms, és una persona, amb un nom que està per damunt de tot altre nom i davant del qual tota criatura s'ha d'agenollar. La veritat la trobem en la persona de Jesús de Natzaret, al qual sant Joan anomena, en el seu evangeli, *Logos*, el Verb de Déu, la Paraula de Déu, que s'ha fet carn i ha plantat el seu tabernacle entre nosaltres i el món no l'ha acollit, sinó que l'ha crucificat. Aquesta és la gosadia cristiana: l'afirmació joiosa d'una

paradoxa, d'una impossibilitat resplendent, que obre horitzons insospitats. La tenda del trobament en què tota la presència de Déu es concreta, singularment i particular, en una persona molt concreta, de carn i ossos, que ens revela el rostre de Déu, dins l'àmbit de la creaturalitat, dins del temps i l'espai i la relacionalitat. I davant d'aquest rostre, quan el descobreixes, t'hi estaries hores i hores mirant-lo, deixant-te mirar per Ell... És rostre i és Paraula. És Persona. Tot canvia de cop des de l'instant en què hom *reconeix* en Jesús de Natzaret l'autor de la vida, el creador de tot l'univers. La visió del món, del sentit de la història, col·lectiva i personal, la meua relació amb l'entorn, amb els altres, amb mi mateix, amb el món, necessàriament adopta una forma diferent perquè, en el *reconeixement* de Déu en la persona del Crist, hom troba el punt de referència clau de tota recerca de la veritat. Tota adequació

de la realitat a l'enteniment passa aleshores per una comprensió ulterior de les coses a la llum de l'autor d'aquesta realitat i d'aquest enteniment que permet de comprendre-la, comprendre's *tot reconeixent-lo*. Aquest "desvelament" se'ns dona per gràcia, però tots els homes l'anhen amb una bogeria, amb un foc, que el mateix Jesús en algun moment pot manifestar a la inversa perquè Ell és Déu i home a la vegada: l'home té set de Déu perquè Déu té una set immensa de l'home, que ha creat a imatge seva. En podem parlar a partir de Jesús, de la seva revelació. La nostra follia de recerca de veritat que ens crema les entranyes podria fins i tot arribar a explicar que Déu ens faci nosa, perquè la capacitació per a la comprensió de la veritat que és Crist mateix, la capacitació íntima per a *reconèixer-lo* quan ens el trobem, pot topar fàcilment també amb un desig d'autonomia que no contempli ni accepti la transcendència personal com a solució inherent que ens ve donada. No: el subjecte sol, tot sol, autònomament, se les vol campar en el món, com un animal més d'una de les moltes espècies que poblen la terra, i amb la sola intel·ligència autogestionar-se la vida i la mort amb una idea de bé i de mal que penja, amb més o menys fortuna, d'una visió subjectivista del propi actuar, on bé i mal es mesuren en funció de plaer i dolor experimentats o causats. O bé per un desig immens de vida, d'existència, que cal explicar, perquè ha d'enfrontar-se contínuament amb la perspectiva de la mort. Vist així, el futur entra, amb una tensió insuportable, dins del present de cadascú. Com es resol, això?

Tornant a la llengua alemanya amb què començàvem, "Salvador" en alemany es diu *Erlöser*. A la base del mot hi ha el verb *lösen* que vol dir "deslligar" "desfer" "dissoldre" i per extensió "alliberar". Així, d'aquest verb en deriva el substantiu *Lösung*, que vol dir "deslligament", "dissolució", però que molt més freqüentment, s'empra per

significar senzillament "solució". ¿Què és al cap i a la fi una *solució*? És la dissolució d'un problema. Allò que era problemàtic desapareix perquè se n'ha trobat la solució. D'altra banda, el prefix *er-*, entre els diversos significats que aporta a la paraula a què s'afegeix, pot significar "dur una cosa al seu punt culminant". Així, per exemple, si *folgen* és "seguir", tenim *erfolgen* "aconseguir, realitzar-se o atènyer quelcom amb èxit". En el cas que ens ocupa, Jesucrist és l'*Erlöser*, és a dir, el "solucionador definitiu", "alliberador", el "deslliurador". És l'acomplidor total i definitiu del sentit de totes les coses. Així, la redempció o la salvació en alemany és la *Erlösung*, la "solució definitiva o plena".

Si se'm permet de fer un gir no gaire "acadèmic", es podria fer notar aquí que, amb només dues lletres de diferència, els alemanys nazis van crear una paraula que venia a voler dir tot el contrari del que significa la "salvació", la "solució definitiva" del mal, del pecat original. Fou a Wannsee, el 20 de gener de 1942. Fa feredat de dir. Pel que sembla, es tracta d'una paraula ben bé inventada per ells. Allà es va concretar de manera implacable la *Endlösung*: la "solució final" al "problema jueu". Per a ells, aquest caràcter "resolutiu" devia de constituir un triomf inexorable de la seva ideologia maligna i perversa: la gran (re) solució final passava per l'aniquilació total del poble jueu. De la *Erlösung* que Jesús, "un jueu marginal", va portar a tot el món, es va passar a la *Endlösung*, la concreció del mal absolut per mans d'uns homes que, amb la idea del superhome nietzscheà clavada al cervell, abocaven tot el seu odi sobre el poble d'Israel, el poble de Déu. Matant el seu poble matarien Déu mateix, pensaven potser? El cas és que ho van perpetrar, com tristament sabem. Van crucificar de nou Déu exterminant planificadament i metòdica el seu poble escollit, a banda de molts altres opositors que els sortiren al pas.

La solució definitiva, però, no pot pas venir de la mort ni concloure en ella. La paraula no mor un cop ha estat dita, per molt que el vent se les endugui totes. No a partir de Jesús, de la seva passió, mort i Resurrecció. La Paraula va ser dita definitivament en Jesús de Natzaret, el Verb encarnat, i la mort que se l'endugué ignominiosament, el crim que la humanitat perpetrà, quedà esborrat per un altre vent: el vent de l'Esperit que el ressuscità, el retornà, el mateix alè de vida amb què creà el món i dóna vida a totes les coses a través de la seva Paraula creadora. Des de Jesús Ressuscitat no és possible de parlar de mort si no és en termes de viure sense Ell, d'esquenes a Ell. Aquesta és l'enorme responsabilitat que cau sobre nosaltres cristians: viure orientadament cap al Sol que no té posta, Crist, que, "tornant d'entre els morts, s'aparegué gloriós als homes com el sol en dia serè i que viu i regna pels segles dels segles", com es proclama al pregó de la nit de Pasqua. D'aquí en neix la responsabilitat de fer-lo conèixer amb fets i paraules concordants amb la Veritat que és Ell, d'anunciar-lo amb el foc d'aquest Esperit que ens ve d'Ell mateix. Ell és la Paraula que *salva definitivament (erlösen)* tota paraula. Però, realment de tota paraula? En el cas d'una paraula monstruosa com la referida, *Endlösung*, Jesús esdevé no ja la solució final, sinó que, capgirant-ho tot i il·luminant el mal perpetrat amb la llum nova de la Pasqua, Ell mateix esdevé la *solució definitiva (Erlösung)* de la humanitat, perquè en Ell s'il·lumina el misteri mateix que és l'home per a si mateix i es refà aquella imatge deformada pel primer Adam (cf. *Gaudium et spes*, 22). La monstruositat dels actes humans, la intel·ligència al servei del mal absolut, queda posada en evidència. La porta del cel, que és Ell, queda oberta, però alhora també la possibilitat de condemna-ció eterna pesa sobre allò que hom fa.

Les paraules, *des de Jesús*, no se les emporta el vent, sinó que són inflamades pel vent de l'Esperit; enceses com una flamarada, són cridades a revelar a l'home aquella Paraula a imatge de la qual va ser creat. En aquesta *responsabilitat d'orientació*, l'esperança de saber-lo vivent i al costat nostre il·lumina el nostre caminar. Romanem, doncs, en una tensió oberta que pugna, en el nostre món actual més que mai, entre inflexions de voluntat que diuen molt de l'home i de com aquest ha d'entendre i fer ús de la seva llibertat.

Tant de bo que tot allò que diem, pensem, fem, estigui inflammat i orientat per aquest foc inextingible que cerca incessantment de trobar-nos perquè ens estima amb bogeria fins al punt de demanar-nos l'almoina del nostre amor. Tant de bo hi sapiguem correspondre humilment de cor i de paraula. Demanem-ho amb confiança.